

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.7.25>**Ірина Дрок,**

канд. юрид. наук, доцент,

науковий співробітник навчально-наукової лабораторії

з дослідження проблем превентивної діяльності

факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО БУЛІНГ

Метою написання даної наукової статті є з'ясування на підставі аналізу судових рішень основних проблем, які виникають під час провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, та надання пропозицій для їх усунення.

Проведений нами аналіз судових рішень у справах про булінг дозволяє виділити три основні проблеми, з якими стикаються органи Національної поліції.

Першою з них є проблема неправильної кваліфікації вчинюваних діянь. Так, замість того, щоб кваліфікувати дії за частиною 3 або 4 статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення (булінг (цькування) учасника освітнього процесу), поліцейські стандартно кваліфікують дії винних за частиною 3 статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей).

Другою проблемою провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, є недоліки складання протоколів про адміністративні правопорушення, що є підставою для повернення судом справи на доопрацювання до органів Національної поліції. Серед таких недоліків основним є те, що фабула протоколу про такі адміністративні правопорушення є загальною, без уточнення об'єктивних ознак складу адміністративного правопорушення.

Третьою проблемою, на наш погляд, є закриття справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, судом у зв'язку з відсутністю складу правопорушення або закінченням строку позовної давності.

Вважаємо, що здебільшого причинами виникнення виділених нами проблем провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, є низький рівень кваліфікації поліцейських, які здійснюють таке провадження.

Вирішення даної проблеми бачаємо у просвітницькій діяльності керівників структурних підрозділів, які, наприклад, під час занять зі службової підготовки мають наголошувати на особливостях кваліфікації подібних діянь, специфіці складання протоколів про адміністративні правопорушення, а також нюансах документування даного адміністративного правопорушення.

Ключові слова: булінг, поліція, провадження, проблема, склад адміністративного правопорушення, протокол.

Постановка проблеми. Частина 1 статті 16 Конвенції про права дитини передбачає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання у здійснення її права на особисте та сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність [1]. Стаття 52 Конституції України декларує, що діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза шлюбом. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [2].

Водночас проблема булінгу (цькування) залишається критичною не лише в школах України, але й у школах світу. Дана про-

блема сьогодні набула глобальних масштабів та вимагає негайного реагування. Спробою вирішення цієї проблеми є прийняття Верховною Радою України наприкінці 2018 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» [3], яким, серед іншого, доповнено Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) статтею 173 4 [4], яка передбачає настання адміністративної відповідальності за булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Практика застосування нововведених норми КУпАП свідчить про необхідність удосконалення діяльності підрозділів Національної поліції України щодо провадження

у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-4 КУпАП. Так, упродовж 2019 року суди України розглянули 316 справ про булінг, з яких у 123 справах (40 % від загальної кількості справ) було винесено рішення про накладення стягнення: у 103 випадках (84 %) – штраф (найчастіше на матір дитини); у 10 випадках (8 %) – громадські роботи (які, на думку суддів, рідко призначаються, оскільки не є ефективними); у 9 випадках – попередження; в 1 випадку – зобов'язання публічно вибачитися. В інших випадках суд обмежився усним зауваженням (у 21 справі (6 %)). Крім того, 88 справ (28 %) суд відправив на доопрацювання до органів Національної поліції України, а 84 справи (26 %) було закрито за відсутністю складу правопорушення або у зв'язку із закінченням строку позовної давності [5]. Тобто у 54 % справ про булінг (а це більше половини) адміністративне стягнення не призначено, тобто мета провадження у справах про адміністративне правопорушення не досягнута. Отже, виникає необхідність виявлення причин такої ситуації, їх дослідження та усунення.

Стан дослідження проблеми. Незважаючи на те, що в українське законодавство норми, які передбачають адміністративну відповідальність за булінг, запроваджені зовсім недавно, проблеми насильства серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів та запобігання йому в українській адміністративно-правовій науці досліджували О. Іваній, Ю. Левченко, Т. Лежнева, Б. Логвиненко, О. Мельничук, Р. Опацький, Н. Опольська, С. Черноп'ятов та інші. Проте через брак практики застосування нової норми наукові дослідження, присвячені безпосередньо проблемам провадження у справах про адміністративні правопорушення булінгу, не проводилися.

Мета написання даної наукової статті – на підставі аналізу судових рішень з'ясувати основні проблеми, які виникають під час провадження у справах про булінг, та надати пропозиції для їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Проведений нами аналіз судових рішень у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 КУпАП, дозволяє виділити три основні проблеми, з якими стикаються органи Національної поліції України: неправильна кваліфікація вчинюваних діянь; недоліки складання протоколів про адміністративне правопорушення; відсутність будь-яких належних та допустимих доказів. Розглянемо їх детальніше.

Першою з них є проблема неправильної кваліфікації вчинюваних діянь. Так, найчас-

тіше замість того, щоб кваліфікувати дії за частиною 3 або 4 статті 173-4 КУпАП (булінг (цькування) учасника освітнього процесу) [4], поліцейські стандартно кваліфікують дії винних за частиною 3 статті 184 КУпАП (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей) [4]. Крім того, деякі суди так само неправильно кваліфікують дії батьків, чії діти вчинили булінг.

Тобто у разі вчинення булінгу малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років необхідно кваліфікувати дії за спеціальною нормою статті 173-4 КУпАП [4], а не за загальною нормою, передбаченою статтею 184 КУпАП [4], про що прямо вказано в Законі. Так, частина 3 статті 184 КУпАП [4] чітко передбачає адміністративну відповідальність за вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом, крім порушень, передбачених частинами третьою або четвертою статті 173-4 цього Кодексу [4]. Зокрема, спеціальним суб'єктом в частинах 3 та 4 статті 173-4 КУпАП є батьки або особи, які їх замінюють, чії малолітні або неповнолітні діти віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років вчинили булінг [4]. Проте на практиці відбувається таке.

Наприклад, у справі № 234/2837/19 суд встановив, що 31.01.2019 року о 09:00 годині надійшла ІНФОРМАЦІЯ_5 про те, що гр. ОСОБА_1 ухилялась від виконання передбачених ст. 150 СК України обов'язків щодо виховання доньки ОСОБА_2, внаслідок чого остання 31.01.2019 року вчинила дії, передбачені ст. 173-4 КУпАП. Таким чином, ОСОБА_1 вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 184 КУпАП, та суд визнав ОСОБА_1 винною у скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 184 КпАП України [6].

Другою проблемою провадження у справах про булінг є недоліки складання протоколів про адміністративні правопорушення, які є підставою для повернення судом справи на доопрацювання до органів Національної поліції України.

Серед таких недоліків основним є те, що фабула протоколу про такі адміністративні правопорушення є загальною, без уточнення об'єктивних ознак складу адміністративного правопорушення. Зокрема, у протоколах не зазначається, які саме насильницькі дії були вчинені порушником стосовно потерпілого, які наслідки спричинили вказані дії у потерпілого та чи були вони взагалі, чи мало діяння систематичний характер, якщо так, то

в який період часу, з конкретною вказівкою на час кожної події тощо [5].

Наприклад, у справі № 584/1805/19 суддя чітко зазначає: «Складений протокол про адміністративне правопорушення не містить відомостей про те, що вчинене неповнолітнім ОСОБА_17 діяння по відношенню до ОСОБА_5 носить систематичний (повторюваний) характер, а також не містить відомостей про те, які саме дії насильницького характеру ОСОБА_17 вчинив по відношенню до ОСОБА_5 (в чому саме виявилось насильство)», постановивши матеріали про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 173-4 КУпАП, стосовно ОСОБА_1 повернути до Путивльського відділення поліції Глухівського відділу поліції ГУНП в Сумській області для належного оформлення [7].

Третью проблемою, на наш погляд, є закриття справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 КУпАП, судом у зв'язку з відсутністю складу правопорушення або закінченням строку позовної давності. Відсутність події та складу адміністративного правопорушення виключають провадження у справі, тому воно підлягає закриттю.

Зокрема, підставою для закриття судами направлених справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 КУпАП, є відсутність будь-яких належних та допустимих доказів, які підтверджували б факт вчинення особами булінгу. Матеріали будь-якої справи про адміністративне правопорушення необхідно доповнювати доказами: поясненнями свідків, довідками з медичних закладів, фото-, відео- матеріалами, речовими доказами тощо.

Наприклад, у справі № 127/16367/19 суддя прийняв рішення про закриття справи про адміністративне правопорушення у зв'язку з відсутністю в діях особи складу адміністративного правопорушення. Такого висновку суддя дійшов на підставі того, що, зазначивши в протоколі про адміністративне правопорушення те, що з лютого 2019 року ОСОБА_1 вчинила правопорушення, інспектор не надав жодного доказу, який би це підтверджував. Крім того, у протоколі про адміністративне правопорушення не вказано, які саме дії вчинені ОСОБА_1 стосовно учня ОСОБА_2 і чи внаслідок таких дій могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [8].

Тобто доведення вини особи у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 КУпАП, має відбуватися більш ґрунтовно, підтверджуючи наявність усіх ознак булінгу.

Підсумовуючи, необхідно вказати на те, що названі проблеми можна легко подолати, якщо більш уважно та професійно здійснювати провадження у справах про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 173-4 КУпАП. Вважаємо, що здебільшого причинами виникнення виділених нами проблем провадження у справах про булінг є низький рівень кваліфікації поліцейських, які здійснюють таке провадження.

Вирішення даної проблеми вбачаємо у просвітницькій діяльності керівників структурних підрозділів, які, наприклад, під час занять зі службової підготовки мають наголошувати на особливостях кваліфікації подібних діянь, специфіці складання протоколів про адміністративні правопорушення, а також нюансах документування даного адміністративного правопорушення.

Крім того, центрам підвищення кваліфікації Національної поліції пропонується внести зміни та доповнення, які стосуються особливостей провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 КУпАП, у програми підвищення кваліфікації дільничних офіцерів поліції, поліцейських офіцерів ювенальної превенції та поліцейських груп реагування патрульної поліції.

Управлінням превентивної діяльності Національної поліції України також пропонуємо на підставі аналізу практики застосування норми статті 173-4 КУпАП розробити алгоритми провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 КУпАП, у вигляді схем, малюнків, зразків документів тощо, які розповсюдити серед підлеглих поліцейських.

Висновки

На наш погляд, лише комплексна інформаційна, роз'яснювальна, просвітницька робота серед поліцейських, які здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 173-4 КУпАП, може дати результат у вигляді зменшення відсотка справ про булінг, які суди відправляють на доопрацювання до органів Національної поліції України або закривають за відсутністю складу правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року ; ратифікована Постановою ВР № 789-XII від 27.02.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 20.06.2020).

2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://>

zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 20.06.2020).

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18 грудня 2018 року № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19> (дата звернення: 20.06.2020).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 20.06.2020).

5. Падучак О. Булінг – стоп! Аналіз першого року реалізації Закону щодо протидії

булінгу. *Юридична газета*. 2020. № 1. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/buling--stop-analiz-pershogo-roku-realizaciyi-zakonu-shchodo-protidiyi-bulingu.html> (дата звернення: 20.06.2020).

6. Справа № 234/2837/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79992685> (дата звернення: 20.06.2020).

7. Справа № 584/1805/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86039595> (дата звернення: 20.06.2020).

8. Справа № 127/16367/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84821995> (дата звернення: 20.06.2020).

Iryna Drok. Proceedings in bullying cases

Our analysis of court decisions in cases of bullying allows us to identify three main problems faced by the National Police.

The first of them is the problem of incorrect qualification of committed acts. Police officers must qualify the actions of the perpetrators for Part 3 or 4 of Article 173-4 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses (Bullying (harassment) of a member in the educational process). However, the police standardize the actions of the perpetrators for Part 3 of Article 184 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine (Failure of parents or persons replacing them to fulfill their responsibilities for the upbringing of children).

The second problem of proceedings in cases of administrative offenses provided for in Article 173-4 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses is the shortcomings of drawing up protocols on administrative offenses. This is the basis for the court to return the case for revision to the National Police. Among such shortcomings, the main one is that the plot of the protocol on such administrative offenses is general, without specifying the objective features of the composition of the administrative offense.

The third problem, in our opinion, is when the court closes the case of an administrative offense under Article 173-4 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses, due lacking of composition of crime or due ending the term of limitation of actions.

We believe that in most cases the reasons for the problems we have identified in proceedings on administrative offenses under Article 173-4 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses are the low level of qualification of police officers who carry out such proceedings.

We see the solution to this problem in the educational activities of the heads of structural units. They should emphasize the peculiarities of the qualification of such acts, the specifics of drawing up reports on administrative offenses, as well as the nuances of documenting this administrative offense, for example, during training sessions.

Key words: bullying, police, proceedings, problem, composition of an administrative offense, protocol.